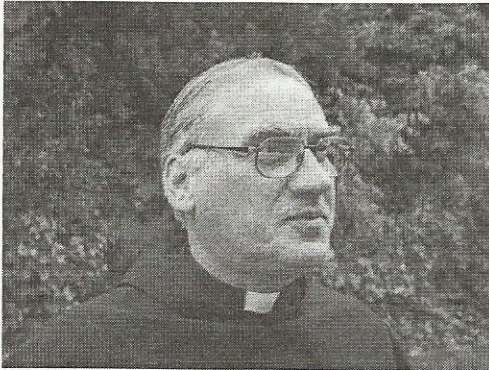

TAKO JE GOVORIO FRA ŠPIRO

Naš sugovornik u ovom broju "Početaka" je **fra Špiro Marasović**, izvanredni profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu pri Katedri moralnog bogoslovlja. Kao profesora rese ga epiteti iznimno duhovitog i zanimljivog predavača. Široj crkvenoj javnosti poznat je osobito kao propovjednik te kao dugogodišnji kolumnist Veritasa, Glasnika Sv. Antuna Padovanskog. Tomu svakako treba pridodati i brojne

znanstvene članke koji redovito izlaze u raznim katoličkom revijama. Jedan dio tih članaka pronašao je svoje mjesto i u knjizi *Demos ante portas*, izdanoj 2002. Ipak, najviše od svega, zadivljuje fra Špirina originalnost i jasnoća. Sve je to temelj naše nade kako će ovaj razgovor biti obogaćenje, kako nama tako i našim čitateljima.

Počeci: *Fra Špiro, Vi ste dijete grada Splita. Možete li nam za početak reći kako Vi vidite disproporciju s obzirom na broj duhovnih zvanja iz urbanih i ruralnih sredina i kakav trend možemo očekivati u budućnosti?*

Fra Špiro: Disproporcija o kojoj govorite više je nego očita, ali ne i iznenađujuća. Dugo, naime, traje proces udaljavanja klera od grada. Ne govorim o udaljavanju *Crkve* od grada - jer Crkva danas i u nas živi, u statističkom pogledu, ako već ne većinski, a ono barem podjednako na selu i u gradu - govorim o udaljavanju *klera* od grada. To je udaljavanje za katolicizam zapravo globalna pojava čiji početak leži u svojedobnoj zatečenosti kleričkoga staleža pojavom građanskoga društva, kao alternative onomu feudalnom. "Građansko društvo", međutim, nije isto što i "gradsko stanovništvo", što nažalost u Hrvatskoj još uvijek svi ne znaju, no istina jest da građansko društvo svoj socio-psihološki topos nalazi u prvom redu među onim dijelom urbanoga stanovništva koji je po svojem životu i radu tipičan za razvoj urbanoga mentaliteta, a to je tzv. srednji stalež koji će se kasnije nazvati "buržoazija". Činjenica, pak, da je taj stalež interesno stajao nasuprot feudalnom i kleričkom staležu, odnosno, činjenica kako je u svojem početku taj stalež zagovarao i zastupao radikalno liberalne ideje koje kao takve, s kršćanskom vjerom nisu bile spojive, kler je grad sve više doživljavao kao svoje mjesto boravka, ali ne i kao vlastito obitavalište Crkve. Za istinsko crkveno obitavalište, naime, prihvaćena je neka idilično zamišljena seoska sredina sa svojim patrijarhalnim ustrojem kojemu je liberalno građanstvo sa svojom demokracijom

interesno suprotstavljeno. Nije se, dakle, pojavi građanskoga društva prišlo analitički diferencirano, kako bi se već u početku usvojilo one vrednote koje je to društvo sa sobom nosilo, a odbacilo one ekstreme koji nisu bili prihvatljivi – što se dogodilo tek na Drugom vatikanskom saboru! – već se kler pred tim društvom jednostavno zatvorio te je “s prljavom vodom i dijete izbacio iz korita”. Osim toga, i druga epohalna pojava onoga vremena usko povezana s prvom, tj. radništvo i radničko pitanje, također se pojavljuje u gradu tako da spomenuto nesnalaženje samo još više potencira. Bilo je stoga i za očekivati da će se pri regrutiranju novih svećenika prednost davati onima koji već samim svojim podrijetlom jamče kako će se u odnosu prema gradu i njegovu mentalitetu ponašati na očekivani način. Time se onda tumači i činjenica da se kontakt između klera i grada uglavnom sastoji u tome da kler u određenim situacijama “obavi traženu uslugu”, a običan vjernik da za tu uslugu, na ovaj ili onaj način, plati predviđenu novčanu naknadu. Kler je u vjerničkom životu urbanoga stanovnika prisutan naglašeno tangencijalno, tj. izvanjskim okružnicama kroz *opus operatum* – sakramenti inicijacije, vjenčanje i sprovod – bez nekoga izrazitijeg sudjelovanja u tipično građanskoj duhovnosti. Kao da između grada i klera već stoljećima vlada zlokobni muk, nešto poput korektno šutnje među supružnicima prije nego što se definitivno razidu. Stoga, *rebus hic stantibus*, tj. dok je grad podstanar u Crkvi, a Crkva podstanar u gradu, ne možemo očekivati ništa dobra. Međutim, kako Bog i po krivim crtama znade ravno pisati, nadu bude suvremeni vjerski pokreti - kao reakcija i tipični izraz zapretene gradske duhovnosti - iz čijih se redova već regrutiraju brojna svećenička i redovnička zvanja.

Počeci: *Kršćani i politika! Mogu li kršćani vratiti dostojanstvo politici i ako mogu – kako? Naime, dosadašnja praksa apstinencije nije se pokazala baš najsretnijim rješenjem.*

Fra Špiro: O odnosu kršćana i politike govore jasno i jednoznačno svi koncilski i pokoncilski socijalni dokumenti Crkve. Sukladno tim dokumentima kršćani ne samo da se smiju baviti politikom, nego se u demokratskom društvu oni njome i moraju baviti. U demokratskom društvu, naime, političko djelovanje nije toliko *vlast nad drugima* koliko *aktivna skrb oko općega dobra*, do kojega se dolazi demokratskim načinom ostvarivanja vlastitoga interesa usklađenog s interesima svih ostalih. No, ono što kršćanima pritom nije dopušteno jest to da svoje osobne ili neke grupne interese prikazuju kao crkvene interese, i da onda svoj politički angažman plasiraju kao izričito crkveni angažman. Oni to ne smiju jednostavno stoga što Crkva kao Crkva – pa onda i ova naša lokalna – niti ima neki svoj specifični politički interes, niti, pak, s tim interesom povezan svoj politički program. A nema ih jednostavno stoga što nema niti političkoga mandata: ni od Boga, čije Kraljevstvo nije od ovoga svijeta, ni od naroda, koji svoj mandat povjerava samo demokratskim izborom. Stoga i Koncil i crkveni

dokumenti neumorno ponavljaju kako su Crkva i država odvojene i međusobno autonomne veličine. Nema, dakle, "kršćanske politike" u smislu "crkvene politike", ali ima kršćanske politike kao političkoga djelovanja pojedinih katolika na temelju njihove ispravno formirane kršćanske savjesti. A kako je savjest oduvijek bila *subjektivna* norma djelovanja, ni ispravno formirana kršćanska savjest ne postulira jednoobraznost i monolitnost, nego pluralnost, analogno onoj "koliko glava, toliko mišljenja". Upravo ta pluralnost političkih interesa, koji postoje i među samim vjernicima, priječi povezivati Crkvu s politikom, jer bi se u protivnom Crkva ili morala pretvoriti u jednu jedinu stranku, što bi bila teološka karikatura i besmislica, ili bi se, pak, unutar sebe morala raspasti po "partijskoj liniji", što bi bila tragedija. No, ma koliko to bilo jasno kao sunce, ne može se oteći dojmu kako oni u Hrvatskoj koji stalno govore o tome kako se mi katolici moramo izraziti politički artikulirati, jer da nas u Hrvatskoj ima oko cca 90%, zaboravljaju, kao prvo, da taj postotak označava pripadnost Crkvi, a ne nekoj određenoj političkoj opciji koju bi jamačno oni trebali konkretno artikulirati i, kao drugo, da i ti katolici svoje političke opcije već izražavaju kroz političke stranke i udruge. O tome bjelodano svjedoče ne samo prakticirajući vjernici katolici angažirani u raznim strankama i na raznim odgovornim dužnostima, nego na svoj način, nažalost, i oni svećenici koji više i uvjerljivije rade kao partijski remete, nego kao Božji svećenici.

A što se "povratka dostojanstva politici" tiče, prvo valja postaviti pitanje: tko je to dostojanstvo politici oduzeo? Vaše pitanje kao da sugerira tezu kako su nekršćani doveli politiku na zao glas, a sad bi trebalo da joj svojim angažmanom kršćani to nekako poprave. Takvo što, međutim, jednostavno nije istina, jer, kao što "biti kršćanin" samo po sebi još ne znači biti ujedno i dobar kršćanin i dobar čovjek, tako i "ne biti kršćanin" samo po sebi ne znači ujedno i ne biti dobar i pošten čovjek, što je, uz traženu stručnost, za političko djelovanje jedino važno. Uostalom, zar u nas nisu na odgovornim položajima bili upravo deklarirani katolici kad su se donosile one političke odluke kojih se danas ama baš svi izrijekom stide, kao što su to, primjerice, zakoni o privatizaciji i njezino provođenje u samom jeku Domovinskoga rata, kad su se jedni enormno bogatili dok su drugi krvarili i slično. Ne mogu, dakle, kršćani kao takvi, vratiti dostojanstvo politici, nego samo oni kršćani koji ozbiljno drže do svoje vjere i koji vrlo dobro znaju kako nije moguće biti dobar kršćanin, a loš, tj. nepošten čovjek. Samo ovi potonji – ako su usto i stručni! - mogu tu pomoći, i to sa svim ljudima dobre volje. A što se apstinencije tiče, kako na tom području nemamo adekvatnih istraživanja, ne možemo sa sigurnošću znati među kojim je građanima Hrvatske ta pojava najraširenija: jesu li to, primjerice, prakticirajući katolički vjernici, odnosno, neki drugi kršćani, ili su to uglavnom ljudi drugih uvjerenja. Moj je, naime, dojam da apstinente u prvom redu treba tražiti među frustriranim, anonimnim građanima, a ne među svjesnim kršćanima.

Počeci: *Koja je politička opcija najbliža kršćanstvu: lijeva, desna ili centar, i postoji li uopće "dobra opcija"?*

Fr. Špiro: Ozbiljni ljudi danas s pravom odbijaju o političkim opcijama govoriti na tako formalističan način koji je nekada možda i imao svoje opravdanje, no danas više ne. A teološki govor se nikada takvom podjelom nije ni služio, jer teološke kategorije nisu "lijevo" i "desno", nego "dobro" i "zlo", "ispravno" i "neispravno", a te i takve vrednote nisu isključivo vlasništvo ni jedne strane i ni jedne stranke. Pa kad je i o tipičnim vrednotama nekoga stranačkoga bloka riječ, ne možemo više pronaći neku ozbiljniju "desnu" stranku koja ne bi u svoj program ugradila nekadašnje "lijeve" vrednote, kao što su dostojanstvo ljudske osobe, sloboda mišljenja i opredjeljenja, socijalna pravda, demokracija i sl., kao što nema ni "lijeve" stranke koja u svom djelovanju ne bi stavljala naglasak i na nekoć tako "desne" vrednote kao što su obitelj i domovina, sloboda savjesti i vjeroispovjesti i sl. Uostalom, ako se već inzistira na jednoj takvoj podjeli političkih opcija, tj. na jednom takvom formalizmu, onda valja naglasiti da su za kršćane i Crkvu podjednako neprijatelji i "ljevičari" i "desničari", s tom razlikom da su ljevičari vanjski, a desničari nutarnji neprijatelj. Desničari, naime, Crkvu tretiraju kao neki "Treći red" čija je prva i jedina zadaća pomagati i opskrbljivati "Prvi red", točnije određenu političku opciju i stranku svime što joj je potrebno, od skrbi za kadar do adekvatne propagande i trajne podrške. No, ako netko ipak bez tih i takvih shematskih podjela ne može, onda odgovor glasi da je kršćanima najbliža politička opcija "centar", u skladu s onom *in medio virtus*, ali samo pod uvjetom da se "sredina" ne tumači kao "osrednjost", tj. kao bljutavost. I socijalni dokumenti Crkve uporno naglašavaju da taj nauk nije neka vrsta "srednje veličine" ili pak kompromisa između lijevih i desnih, nego da on predstavlja izvornu i samostalnu metodologiju promišljanja društvenih problema i način njihova rješavanja koji bi trebao biti vlastit svim strankama i svim političkim opcijama. To i jest razlog zašto se danas demokršćanstvo ne svrstava ni u lijevi ni u desni blok, nego ga se navodi kao zasebnu kategoriju političkoga centra. Time ne želim reći kako je prava politička opcija za kršćane ona koju zastupaju formalno i deklarativno demokršćanske stranke.

Počeci: *Govor o ulasku Hrvatske u Europsku Uniju postao je gotovo svakodnevna tema. Kako "zasade" kršćanskog socijalnog nauka utjeloviti u jednu hladnu, kapitalističku Europsku Uniju?*

Fra Špiro: Ne treba razbijati glavu oko toga kako zasade katoličkoga socijalnog nauka unijeti u kapitalističku Europsku Uniju, jer taj je nauk začet i rođen upravo u, kako kažete, "hladnoj, kapitalističkoj Europi". To što se Europa priprema i na političke, a ne samo, kao do sada, na ekonomske i vojne integracije, za aplikaciju ovoga nauka ne predstavlja dodatni problem, nego olakšavajuću okolnost. Uostalom, socijalni nauk

Crkve je zapravo jedna vrst društvene i političke moralke te, kao i kod svake druge moralne grane, glavni čimbenik je subjekt djelovanja, a ne okolnosti. A subjekt su ljudi, pojedinačno i organizirani u državu i društvo. Mislim kako je prerano, štoviše i nemoguće odgovoriti na pitanje "kako" s negativnim osobinama kapitalizma izići na kraj, dok još ne postoji "kritična masa" onih koji drže da bi u tom smjeru uopće valjalo poraditi.

Počeci: živimo u vremenima ekumenizma, globalizma, međureligijskog pluralizma... u vremenima dijaloga. Jesu li te raznorazne dijaloške inicijative ostavile kakav trag u zbližavanju "triju grana" franjevačkog stabla? Kako Vi kao franjevac konventualac gledate na još uvijek aktualnu podjelu prvog reda sv. Franje na opservante, konventualce i kapucine, i je li danas taj govor o prevladavanju tih podjela, uopće, smislen govor?

Fra Špiro: Držim da je, zahvaljujući pozitivnim osobinama ovoga vremena koje spominjete, a koje obilježava život naše Crkve i na unutrašnjem i na vanjskom planu, barem njezinu fundamentalnu opciju, ako ne već i trajnu i svakodnevnu praksu, došlo i do zbližavanja među ograncima nekoć jednog franjevačkoga reda. No, intenzitet toga zbližavanja još uvijek mi ne miriše i na opciju za ponovnu uspostavu jedinstva reda. Čisto ljudski način razmišljanja i vrednovanja, koji je bio na djelu i prilikom kidanja reda, na djelu je i kroz svu povijest perpetuiranja te podjele, što će reći da je on na djelu i danas. Hoću reći da je i previše toga čisto ljudskoga u našim redovima, a da bi se moglo prići ponovnom ujedinjenju. Ja osobno u duši nisam tu podjelu nikada prihvatio, jer ni sv. Franjo nije osnovao tri, nego jedan prvi red, te i ne držim da je neki od ta tri ogranka "pravi", a drugi "krivi" red, već držim kako je svaki od ta tri ogranka na svoj način defektna varijanta jednoga franjevačkoga reda. Defektna utoliko što se od druge dvije varijante i teorijski i institucionalno distancira, tražeći već stoljećima opravdanje za takvo stanje, ali bezuspješno. To najbolje znaju magistri novaka koji moraju novacima tumačiti povijest franjevačkoga razdora, ali tako da iznoseći istinu novake ne sablazne. A to jednostavno nije moguće, jer ako je istina da su sva tri ogranka prvoga reda pravi franjevci, onda nema razloga da ih bude tri, a ako su već tri, onda nije u pogledu karizme svejedno tko je tko. Za mene, stoga, nema pravoga franjevačkoga reda, nego u svakom franjevačkom ogranku ima pravih franjevaca. Ono "pravi", stoga, ne jamči formalna pripadnost ovom ili onom ogranku, nego duh koji netko živi u bilo kojemu od njih. Jedan sam od njih koji žali što papa Leon XIII., kad je već svojedobno ujedinjavao ondašnje brojne frakcije franjevačkoga reda, nije ujedinio i ova preostala tri, i time olakšao vjerodostojnost našega života i rada. Da se mene pita, to bi već odavno opet bio samo jedan jedini prvi franjevački red.

Počeci: Čini se kako današnje redovništvo gubi svoju, možda najvažniju, obnoviteljsku karizmu Crkve?! Kako ono kao takvo danas može doprinositi ostvarivanju principa *Ecclesia semper reformanda*?

Fra Špiro: Ne vjerujem da svako i svakakvo redovništvo može pridonositi načelu *Ecclesia semper reformanda*, kao što ne vjerujem i da etablirano redovništvo ima uopće svoju svrhu postojanja. Baš stoga i jesmo svjedoci kako pred našim očima zapravo vene etablirana vrsta redovničkoga života, tj. ona u kojoj je do najvišega stupnja razvijena spoznaja i znanje o svemu i svačemu samo ne o tome što da čovjek započne sa sobom kao redovnikom. Tužno je promatrati redovničke osobe kako nedostatak ove svijesti nastoje kompenzirati bijegom u struku, u dokono pametovanje ili pak u nadri-politiku. Stoga Bog uvijek iznova podiže u Crkvi nove redovničke zajednice. I danas je tako, te ne mislim da Crkva u tom pogledu gubi najvažniju obnoviteljsku karizmu. Možemo govoriti o tome kako te nove i svježije redovničke zajednice nisu možda tako goleme, brojne i moćne, no tko kaže da je korisno i za njih i za Crkvu da uopće ikada postanu i budu takve? Zar upravo takvo što nije mnoge postojeće redovničke zajednice dovelo u sadašnju krizu? Ima Crkva i danas svetih redovnika i redovnica, a to što više muški samostani i župnici nemaju u redovnicama svoje kuharice i sakristanke, to i nije problem redovništva, nego vođenja njihova kućanstva i uređenja crkve. Ja sam svoje viđenje stvari u tom pogledu izrazio potrebom da se *redovničke zajednice* preobrazu u *zajednice redovnika*.

Počeci: Često Vas se s južne strane samostana sv. Frane može vidjeti kako hranite golubove. Isto tako, posjedujete i neke schopenhauerovske manire – ljubav prema pudlicama! Možete li nam nešto reći o svemu tome?

Fra Špiro: Pa ne znam što bi zapravo o tome čovjek trebao reći, poglavito netko tko je sebe prepoznao unutar franjevačke duhovnosti i koji se trudi da u njoj bude i ostane kod kuće. Ljubav prema prirodi, a posebice prema svim živim bićima, u meni je prisutna od samoga rođenja tako da sam na neki način uvijek bio zavidan djeci na selu koja su, za razliku od nas u gradu, imala priliku družiti se s mnogo više vrsta životinja i susretati se s mnogo više vrsta biljnoga svijeta. Stoga sam ja, kad mi je bilo moguće, dakako, u svojoj samostanskoj sobi znao imati vrlo mnogo papigica i kanarinaca, po trideset vrsta malih kaktusa, više vrsta raznoga cvijeća i sl. A psić o kojem se u vezi sa mnom pričaju priče nije bila pudlica, nego čiuaua. Ne mislim, dakle, da su to u mene prisutne schopenhauerovske manire, nego da je na djelu jednostavno franjevačka karizma koja više voli janje, nego janjetinu, i više voli konja, nego "konjsku snagu", što mnogi nažalost nikako ne mogu razumjeti. Naši su stari znali reći: "Tko ne voli beštiju, ne voli ni čovika!" Dosadašnje me životno iskustvo uvjerilo da su imali pravo.

Počeci: *Koju biste knjigu, naravno uz Bibliju, izdvojili kao nešto posebno?*

Fra Špiro: Ima ih jako mnogo, no u kontekstu s upravo rečenim, izdvajam *Maloga princa*. Tko ne razumije *Maloga princa*, taj ne razumije ni *maloga brata*. I obratno.

Počeci: *I na kraju, što biste na temelju svoga redovničkog iskustva savjetovali, poručili... mladim redovnicima?*

Fra Špiro: Moje je životno pravilo bilo i ostalo: Zbog drugoga u samostan ne ulaziš, zbog drugoga iz njega nećeš ni izići! U samostan te nije pozvao čovjek, nego Bog, stoga se u redovničkom životu i ne obaziri na to što i kako rade drugi, nego na ono za što vjeruješ da od tebe Bog očekuje! Svoje zavjete si položio ti, a ne drugi umjesto tebe, ti, a ne drugi umjesto tebe, snosiš i odgovornost kako s njima postupaš i po njima živiš. A znam - toga se jako dobro sjećam! - da sam se zavjetom odrekao svega, sa željom da se Bog u potpunosti posluži sa mnom, gdje god hoće i kako god hoće, za stvar svojega Kraljevstva. Iza toga stojim i dan danas i to je onaj *punctum referentiae* u odnosu prema kojemu se mjeri stupanj (ne)mira moje savjesti. Budući da je to sukus moje redovničke filozofije, ne mogu niti mlađoj subraći savjetovati nešto drugo, jer kad bih im savjetovao nešto drugo i drukčije od onoga što i sam mislim i vjerujem, to ne bi bilo iskreno.

Pitanja priredio:
Fra Goran Kalašević